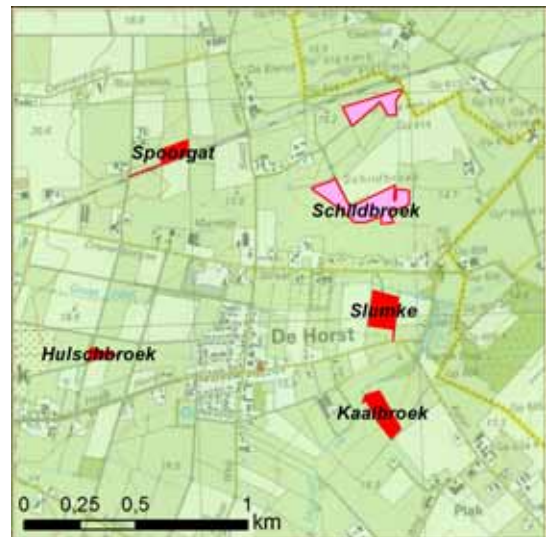

Schildbroek, een nieuwe natuurparel in Groesbeek

Eind 2010 heeft de Stichting Landschap Ooijpolder-Groesbeek bijna 6 ha grond voor natuur- en landschapontwikkeling kunnen verwerven in het Schildbroek, het laaggelegen land tussen de Boersteeg, spoorlijn en Duitse grens. In de afgelopen maanden is hard gewerkt aan de inrichting van de nieuwe natuurpercelen; van een deel is de voedselrijke bovenlaag afgegraven en er zijn watergangen verlegd en poelen gegraven.

Het Schildbroek is een gebied met een bijzondere verkaveling en geschiedenis. Wie op de topografische kaart kijkt, ziet een rondlopende structuur. Rond de vorige eeuwwisseling bestond het nog grotendeels uit bos zoals te zien is op de topografische kaart die in 1911 is uitgegeven (zie Historische Atlas van Gelderland). Het bos bestond uit eikenhakhoutcultuur, vandaar de naam 'Schildbosch'. De grote eiken die nu nog op de voormalige grenzen van dit Schildbosch staan, verwijzen naar deze geschiedenis. Het veelvuldig voorkomen van bosanemoon langs greppels duidt erop dat hier vroeger soortenrijk bos heeft gestaan. Eikenhakhout werd om de 10 tot 15 jaar gekapt. De looizuurrijke bast van het stamhout werd losgeklopt en vervolgens geschild. Na het drogen en malen van de bast werd deze zgn. eek gebruikt voor het looien van huiden. Peter Pouwels heeft dit hele proces van hakhout tot leerlooierij beschreven in zijn artikel 'Van eek gemalen tot run' in het Groesbeeks Milieujournaal nr. 130 (te lezen op de website www.wmg-groesbeek.nl). Rond 1920 stapte

Het Schildbosch in 1911

Ligging van het Schildbroek en de andere percelen van de Stichting Landschap Ooijpolder-Groesbeek in Groesbeek

de leerindustrie over op chemische middelen en was het gedaan met de eikenhakhoutcultuur.

Nattigheid

Van oudsher was de grond hier heel nat door de aanwezigheid van kwel in de lemige bodem. Voor de landbouw was het gebied nauwelijks geschikt. De naam Schildbroek zegt het al, 'broek' betekent drassig land. Vandaar waarschijnlijk ook de hakhoutcultuur. Er zijn nog herkenbaar dijkjes aanwezig die het gebied vroeger ontsloten. In de twintigste eeuw is de ontginning van het gebied doorgezet en werd de ontwatering verbeterd ten behoeve van de landbouw. Enkele watergangen voeren het water in noordoostelijke richting af naar de Duffelt in Duitsland.

Een tastbaar bewijs voor de vroegere nattigheid is de oerbank die dit najaar aan de oppervlakte is gekomen tijdens het afgraven van de voedselrijke bovenlaag (30 cm) van de grond. Oer of ijzeroer ontstaat door het neerslaan van ijzerverbindingen uit water, meestal opwellend ijzerhoudend kwelwater. In drogere perioden reageert dit ijzer in de bodem met zuurstof tot ijzeroxide of ijzerhydroxide. Er ontstaat dan een zacht, roestkleurig gesteente waarin concentraties (ijzerknollen) kunnen voorkomen. Als dit chemische proces voortdurend op dezelfde diepte plaatsvindt, vormt zich een oerbank, een harde dikke plaat. Zo'n oerbank kan al binnen enkele tientallen jaren ontstaan. Als grondstof van ijzer is ijzeroer van groot economisch belang geweest. Vanaf de IJzertijd (800 v. Chr.), toen men ontdekte hoe ijzer uit ijzeroer kon

De vele eiken in het Schildbroek, zijn restanten van het bos

worden gewonnen, tot aan het begin van de vorige eeuw is in Nederland ijzeroer gebruikt voor ijzerproductie. In de middeleeuwen was ons land zelfs de grootste ijzerproducent en exporteur in heel Europa. Vooral op de Veluwe en in de Achterhoek werd veel ijzer gewonnen.

Ijzerknollen in de Schildbroek

Zuidelijk deel van het Schildbroek. In de ondiepe watergangen is een soortenrijke begroeiing aan te treffen. Op deze foto valt vooral Kattenstaart op, maar in het voorjaar staan er ook bosanemoontjes. De omringende graslanden zijn erg soortenarm.

Grondverwerving

De laagste en natste delen van het Schildbroek bevinden zich in het zuidelijk en noordelijk deel van het gebied. Deze gronden zijn minder geschikt voor de landbouw, maar hebben juist de grootste natuurpotentie. In beide delen heeft de Stichting grond kunnen verwerven.

Het noordelijk deel grenst aan de ecologische verbindingzone (EVZ) Nederrijck-Reichswald. Deze is in 2003 in het kader van de Landinrichting Groesbeek aangelegd. Ter hoogte van het Schildbroek bestaat de zone uit een langwerpige graslandperceel parallel aan de oude spoorlijn; hierin liggen drie kleine poelen. Hier is afgelopen najaar de levendbarende hagedis waargenomen (zie het artikel 'Levendbarende hagedis bezig aan een comeback?' van Henny

Brinkhof in het vorige Milieujournaal nr. 145). De EVZ is eigendom van Staatsbosbeheer en wordt beheerd door de Stichting. Door de aankoop van grond in het Schildbroek wordt de ecologische functie van de EVZ versterkt en kan deze ook efficiënter worden beheerd. Het zuidelijk deel dat de Stichting heeft verworven, ligt op de grens van het vroegere Schildbosch. Ook hier staat een karakteristieke rij grote eiken in het verder relatief open landschap. Deze monumentale bomen blijven net als die in het noordelijk deel behouden.

Het Schildbroekproject is gefinancierd door de provincie Gelderland en de gemeente Groesbeek. Later heeft ook Stichting Habicura (eigenaar Dekkerswald) zich bij het project aangesloten. Vanwege de nieuwbouw op Dekkerswald, dat in de Ecologische Hoofdstructuur ligt, verdwijnt er een stukje bos en moet om die reden natuurcompensatie plaatsvinden. Door samenwerking met de Stichting Landschap Ooijpolder-Groesbeek kon deze natuurcompensatie binnen de gemeentegrenzen worden gerealiseerd. Dit betekent dat er in het Schildbroek meer grond kon worden verworven, in totaal 5,9 ha. Het project past binnen het Landschapsontwikkelingsplan (LOP) dat de Groesbeekse gemeenteraad in 2005 heeft goedgekeurd. Een belangrijke doelstelling van dit LOP is het versterken van het ecologische en recreatieve netwerk in het agrarisch gebied. Met andere woorden, grotere natuurwaarden en betere toegankelijkheid van het buitengebied.

Inrichting

Het Schildbroek wordt ingericht voor natuur, landschap en recreatie. Dat gebeurt niet in het wilde weg, maar volgens een plan. Bij het maken van een inrichtingsplan zijn er

Het onderzoeksrapport van B-ware.

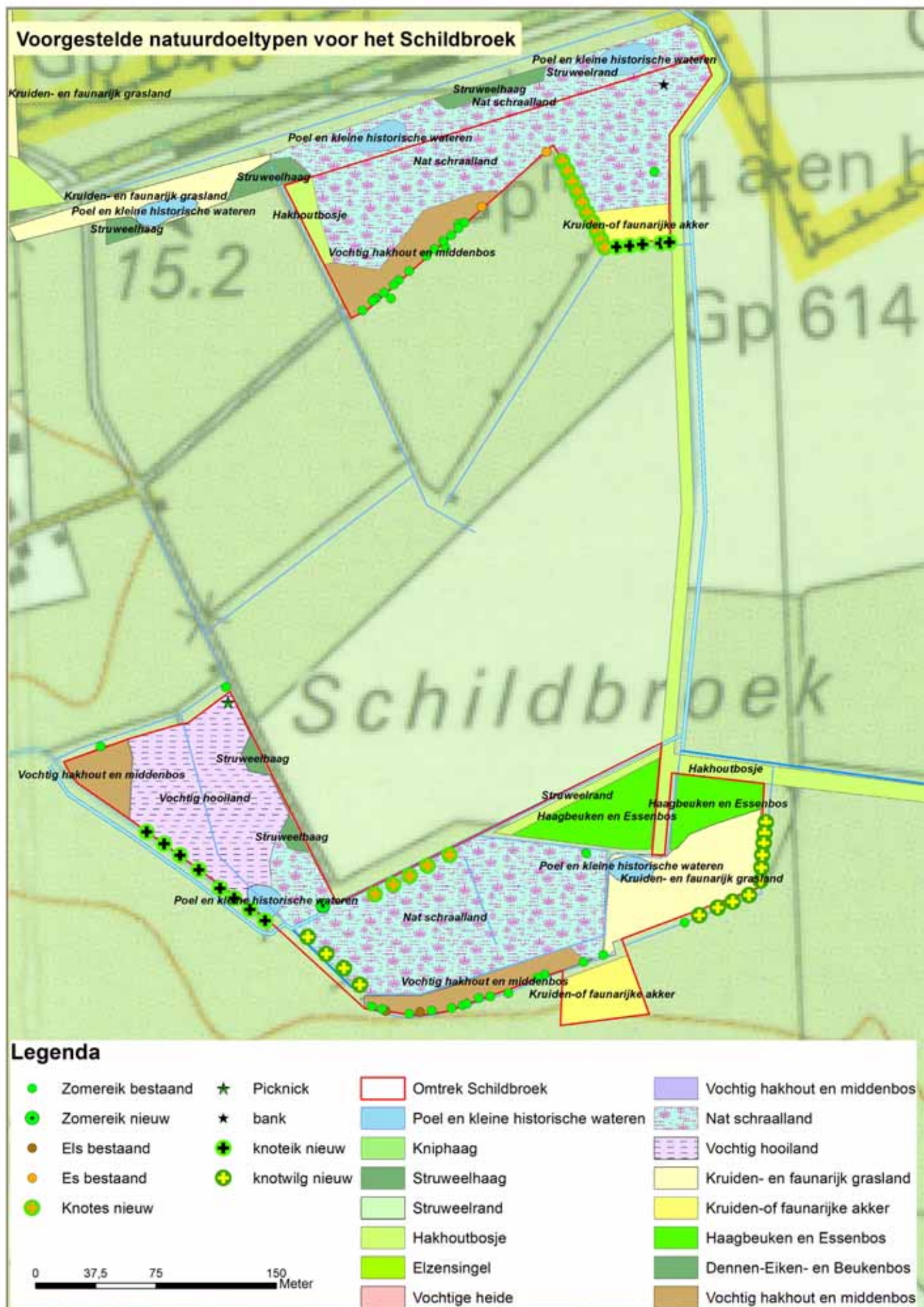
diverse uitgangspunten waarmee je rekening moet houden: de directe omgeving, de ligging van het gebied in de wijdere omtrek, de abiotische omstandigheden (vooral grondsoort en waterhuishouding) en de geschiedenis van het gebied. Daarnaast wil de Stichting door het nemen van de juiste inrichtings- en beheermaatregelen, en mits hiervoor voldoende middelen beschikbaar zijn, een zo groot mogelijke natuurwaarde in haar percelen realiseren. We hebben het dan over de ecologische waarde van zgn. half-natuurlijke landschappen waarvan de natuurlijke vegetatie alleen in stand blijft door invloed van de mens. Het mooiste voorbeeld daarvan in Groesbeek zijn natuurlijk de beroemde blauwgraslanden van De Bruuk. Deze zijn nog maar een restant van de vele natte schraalgraslanden die hier vroeger, tot begin 20ste eeuw, in Groesbeek waren. Door verbetering van de waterhuishouding en door bemesting zijn deze bijzondere graslanden bijna verdwenen, net als elders in Nederland. Omdat ze cultuurhistorisch gezien in het landschap passen, en vanwege de hoge natuurwaarden, proberen we daarom op onze natuurpercelen waar het kan schraallandvegetaties te ontwikkelen en te herstellen. Ter vergelijking: op een gemiddeld graslandperceel van een modern boerenbedrijf komen hooguit zes plantensoorten voor, een schraalgrasland telt er meer dan 100 waarvan bovendien een aantal (zeer) zeldzame soorten. Verder proberen we de natuurwaarde van onze percelen te verhogen door poelen en bosschages aan te leggen. Dit is vooral voor het dierenleven van belang. Poelen trekken allerlei dieren

Het afgraven van de voedselrijke boomvoor van het Schildbroek

aan. Ze vormen het leefgebied van soorten als kikkers, salamanders en libellen. Bosschages, en vooral de randen daarvan, zijn vooral aantrekkelijk voor vogels. Ze vinden er beschutting, voedsel en nestgelegenheid. Het gaat hier om soorten als patrijs, roodborsttapuit, geelgors, graspieper en kneu. Dit zijn kenmerkende soorten van het agrarisch cultuurlandschap, maar de laatste decennia zijn ze sterk in aantal achteruit gegaan, juist door het kaler en eenvormiger worden van het landschap.

Voorafgaand aan het opstellen van het inrichtingsplan is er bodemonderzoek verricht door onderzoekcentrum B-WARE (Universiteit Nijmegen). De onderzoeksvraag was of ontwikkeling van schrale natte natuurtypen en bos hier mogelijk is. Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn de samenstelling van de bodem en het grondwater onderzocht. Ook is gedurende enkele maanden wekelijks de grondwaterstand gemeten. De bodem bestaat voornamelijk uit lössleem (lage bosontginningsgrond), met uitzondering van het meest westelijk gelegen deel dat zandiger is. Bij de ontwikkeling van natuur op voormalige landbouwgrond zijn de beschikbaarheid van fosfaat en de buffercapaciteit van de bodem van cruciaal belang. Veel fosfaat in de bodem is ongunstig voor de ontwikkeling van soortenrijke vegetaties. Hoe schraler de grond, hoe meer natuur. Op basis van de meetresultaten gaf B-WARE het advies om de voedselrijke bovenlaag af te graven en af te voeren. Daarna zal nog verschalend beheer moeten worden toegepast, dat wil zeggen maaien en afvoeren. Ook de waterhuishouding is uiteraard een belangrijke bepalende factor voor de ontwikkelingsmogelijkheden van de vegetatie. Dat het hier relatief nat is, wisten we al. De onderzoekresultaten bevestigden het vermoeden dat de ontwikkeling van natte schraalgraslanden kansrijk is. Wel moet er dan voor worden gezorgd dat omringende sloten niet teveel water onttrekken; aan de andere kant mag er bijv. in het laagste perceel geen stagnerende 'badkuip' ontstaan waarin water zich ophoopt. Met het waterschap zijn we overeengekomen dat de A-watgang die door het zuidelijke deel loopt, wordt verlegd naar de noordgrens van dit perceel. De buurman is dan verzekerd van snelle afvoer van overtollig water van zijn landbouwperceel en aan

In het zuidelijke deel komt na pluggen een ijzerhoudende leemlaag tevoorschijn

de andere kant ontwatert het laaggelegen natuurperceel minder snel.

Het grootste deel van het Schildbroek wordt ingericht (zie kaart) voor de ontwikkeling van het natuurdoeltype vochtige- en natte schraalgraslanden (vegetatietypen Dotterbloemhooiland, Blauwgrasland en Heischraal grasland). Nat schraalland is kenmerkend voor het lage deel van Groesbeek (De Bruuk). Het ontwikkelt zich ook al in twee andere natuurpercelen van de Stichting, namelijk 't Slumke en Kaalbroek. Zo kan het Schildbroek een belangrijke stapsteen worden tussen de natuurgebieden De Bruuk en het Kranenburger Bruch. Door de ligging wordt tevens de functie van de EVZ Nederrijck-Reichswald versterkt. Eén perceel wordt bloemrijk grasland. Om recht te doen aan de cultuurhistorie van het gebied, zal een deel ervan beheerd gaan worden als hakhout (eiken- en essenhakhout). De bestaande grote eiken en essen blijven uiteraard behouden. Verder worden er in het zuidelijk deel twee poelen aangelegd. In het noordelijk deel is dat niet nodig, omdat daar al drie kleine poelen in de EVZ-strook liggen. De combinatie van soortenrijke graslanden, bosschages en poelen leidt tot een afwisselend en gevarieerd landschap dat ook

Hooi uit de Kranenburger Bruch, De Bruuk, Slumke en Kaalbroek is als een enkele centimeters dikke laag uitgespreid over de geplagde percelen. Zo ontstaat er weer een zaadbank en weer wat organische stof, waardoor een vegetatie zich voorspoedig kan ontwikkelen.

een recreatieve waarde gaat krijgen. Het Schildbroek grenst aan de oude spoorlijn die met de komst van de Grenzland-Draisine een nieuwe, recreatieve functie heeft gekregen. Vlakbij de spoorlijn, in de noordoostelijke hoek, wordt een rustpunt aangelegd in de vorm van een bank op kleine terreinophoging. Daar kan de bezoeker het Schildbroek overzien. Ook in het zuidelijk deel komt een bank te staan. Beide worden met elkaar verbonden door een wandelpad.

Toekomstig beheer

Om de gewenste vegetatieontwikkeling een handje te helpen, is maaisel uit nabijgelegen schraalgraslanden uitgestrooid. Hiermee worden zaad en organische stof aangevoerd. Organische stof bevordert de kieming en de ontwikkeling van gewenste kruiden. Vochtige schraalgraslanden kun je het beste beheren door maaien en afvoer van het maaisel. Dit beheer is relatief duur, omdat er vanwege de natte ondergrond met aangepast materieel moet worden gewerkt en omdat het maaisel moet worden afgevoerd. Bij de start van het project was de verwachting dat er te zijner tijd middelen voor het beheer beschikbaar zouden zijn, hetzij uit het landschapsfonds Via Natura, hetzij uit de reguliere provinciale middelen voor natuur- en landschapsbeheer. Helaas heeft de provincie onder druk van de landelijke bezuinigingsdrijf de regeling tijdelijk gesloten voor nieuwe aanvragen. Ook Via Natura heeft geen geld meer voor nieuwe projecten. Het zou natuurlijk heel jammer zijn als het Schildbroek, dat door een forse investering van provincie en gemeente tot stand is gekomen, niet op een goede manier beheerd kan worden. Het bestuur verwacht de komende maanden meer duidelijkheid te krijgen over mogelijke oplossingen van dit probleem.

In het voorjaar van 2012 is de inrichting klaar en zal het Schildbroek worden geopend tijdens de landelijke boomfeestdag op woensdag 21 maart. U wordt van harte uitgenodigd om dan eens te komen kijken en rond te lopen in wat misschien wel een nieuwe natuurparel in Groesbeek gaat worden.

Nel van den Bergh
secretaris Stichting Landschap Ooijpolder-
Groesbeek
www.ooijpolder-groesbeek.nl